

УДК 78.087.68(477)(092):821.161.2.09(092)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179420>

Дзвенислава Василик, старший викладач кафедри
методики музичного виховання і диригування Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЧИТАННЯ ПОЕЗІЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ХОРОВИХ ТВОРАХ МИКОЛИ ЛАСТОВЕЦЬКОГО

Лесья Українка належить до золоті триади мислителів – Шевченко-Франко-Лесья-Українка – до числа “вибраних”, котрі своєю працею проклали шлях не лише для нашого народу, але і багатьох народів світу.

У статті на основі аналізу літературних та музичних виразових засобів показано інтонаційні особливості творів Миколи Ластовецького на слова Лесі Українки “Дивлюсь я на яснії зорі” і “Досвітні огні”. На основі теорії інтонації вчених-теоретиків Б. Асафєва і Б. Яворського проаналізовано інтонаційні особливості поезій Лесі Українки, які стали основою для написання композитором хорових творів.

Ключові слова: Микола Ластовецький; Лесья Українка; хоровий цикл; виразові засоби; метро ритм; мелодика; інтонація; інтонаційні особливості.

Літ. 8.

Dzvenyslava Vasylyk, Senior Lecturer of the
Methodology of Music Education and Conducting Department,
Institute of Musical Art Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

INTONATION FEATURES OF READING OF POETRIES OF LESYA UKRAYINKA IN CHORAL WORKS OF MYKOLA LASTOVETSKIY

Lesya Ukrayinka belongs to the gold triad of thinkers: Shevchenko-Franco-Lesya- Ukrayinka - to the number of “chosen” that laid a way the labour not only for our people but also many people of the world.

The phenomenon of Lesya Ukrayinka already over a century brings over to itself attention of artists and scientists of various industries. In a very generous amount the published labours of specialists are with literary criticism and musicology, the vital and creative way of poetess, form and structural elements of her poetries, idea and offenses incarnate in verses and poems, was investigated in that; music was analysed on the verse of Lesya Ukrayinka – from romances and choral miniatures to operas and ballets.

Richness of her soul, incarnate in work, we will cognize not another decade, opening all new and new horizons.

Work of Lesya Ukrayinka became an emotional impulse for creation of music on her words. Already greater century of Lesya works are sung by soloists, ensembles, choral collectives. Inexhaustibility of source of super-power energy of her songs is reason of creation of all new and new compositions. Among works of many modern Ukrainian composers on the words of Lesya Ukrayinka the special place is occupied by choral works of Mykola Lastovetskiy. Hardly, there will be an author that would write the greater amount of choral music on the words of Lesia Ukrayinka in the modern Ukrainian musical culture. In 2016 the book “Melody of sorrow and hopes” came into in Drohobych world that contains a cycle from twelve works for woman choir that is written on a verse from the cycle of poetries of “Melodys”. In 2018 the new woman choral works of M. Lastovetskiy are first published on the words of Lesya Ukrayinka in collection “Contra spem spero!”. The collection was entered by fourteen independent compositions and choral concert in three parts “Tears-pearls”.

In the article on the basis of analysis of literary and musical facilities of expression the intonation features of works of Mykola Lastovetskiy are shown at the words of Lesya Ukrayinka “I look at light stars” and “The Predawn Light”. The intonation features of poetries of Lesya Ukrayinka, that became basis for writing with the composer of choral works, are analysed.

Keywords: Mykola Lastovetskiy; Lesya Ukrayinka; choral cycle; facilities of expression; meter; rhythm; melodic; intonation; intonation features.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. Феномен Лесі Українки вже понад століття привертає до себе увагу мистців та науковців розмаїтих галузей. В дуже великій кількості опубліковані праці фахівців з літературознавства та музикознавства, в яких досліджувався життєвий та творчий шлях

поетеси, форма та структурні елементи її поезій, ідеї та образи, втілені у віршах і поемах; аналізувалася музика на вірші Лесі Українки – від солоспівів та хорових мініатюр до опер та балетів. До найпопулярніших та найвідоміших досліджень можна зарахувати праці І. Франка, Д. Донцова, М. Зерова, Л. Ярославич, Л. Хіврич, О. Забужко, В. Агеєвої, П. Білоус та ін. Всіх досліджень про

Лесю Українку та про музику до її поезій та драм перерахувати неможливо, бо багатство її душі, втілене у творчості, ми пізнаватимемо ще не одне десятиліття, відкриваючи все нові та нові горизонти.

Метою даної розвідки виявлення інтонаційних особливостей окремих хорових творів Миколи Ластовецького на вірші Лесі Українки на основі аналізу літературного та музичного текстів в контексті суб'єкт-суб'єктної схеми дії інтонації.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як розпочати аналіз творів М. Ластовецького на вірші Лесі Українки як інтонаційного явища, звернемося до класичних трактувань інтонації в музиці.

Проблема інтонації досліджувалась багатьма зарубіжними та українськими філософами та музикознавцями. Загальновідомо, що початок осмисленню інтонації в музиці поклали Борис Асаф'єв (1884 – 1949) і Болеслав Яворський (1877 – 1942), що працювали над цією проблемою в один і той самий час.

Б. Асаф'єв вважав за необхідне, говорячи про зміст музичної інтонації, підкреслювати його емоційно-інтелектуальну двосторонність. Вчений неодноразово для пояснення природи інтонації вживає такі терміни як “емоційно-смысловий” зміст інтонації, “висловлювання дум та почуттів у звуці”, “мислення-почування” [1, 241 – 344; 2, 25].

Вчений стверджує, що музика не є механічним перенесенням акустичних феноменів у галузь художньої уяви, а також не є натуралістичним розкриттям чуттєвої сфери. Він вважає, що як і будь-яка пізнавальна та змінююча дійсність діяльність людини, музика керується свідомістю і є розумною діяльністю. Асаф'єв переконаний, що чуттєвий тонус, неминуче притаманний музиці, не є її причиною, бо музика є “мистецтво інтонованого смислу” [1, 343 – 344].

Болеслав Яворський вважав, що інтонація є функцією вираження. Він задавався запитанням: що з'явилося раніше – слово чи інтонація (як виразовість, а не як просте озвучування)? І прийшов до висновку, що інтонація була першим в історії людства принципом мовлення. Яворський вважав, що думка не обмежується понятійно-логічним змістом і обов'язково включає в себе виразовий компонент [8].

Трактуватимемо в цьому дослідженні інтонацію як глибинний смисл мистецької інформації, що пізнається не раціональним шляхом і водночас є способом пізнання та засобом передачі інформації.

Творчість Лесі Українки стала емоційним імпульсом для створення музики на її слова. Вже

більше ніж століття Лесині твори співаються солістами, ансамблями, хоровими колективами. Невичерпність надпотужної енергетики її пісень є джерелом створення все нових і нових композицій. Серед творів багатьох сучасних українських композиторів на слова Лесі Українки особливе місце займають хорові твори Миколи Ластовецького. Навряд чи в сучасній українській музичній культурі знайдеться автор, що написав би більшу кількість хорової музики на слова Лесі Українки. У 2016 році в Дрогобичі побачила світ книга “Мелодії смутку і надії”, що містить цикл з дванадцяти творів для жіночого хору, що написаний на вірші з циклу поезій “Мелодії”. У 2018 році вперше опубліковано нові жіночі хори М. Ластовецького на слова Лесі Українки у збірці “*Contra spem spero!*”. До збірки увійшли чотирнадцять самостійних композицій та хоровий концерт у трьох частинах “Сльози-перли”.

Особливо яскравою серед творів першої збірки є мініатюра “Дивлюсь я на яснії зорі” [6, 18 – 21]. Твір написаний у двочастинній формі, де кожна з частин несе в собі зовсім різні “мислення-почування”, інакші душевні стани героїні. Здавалось би, пейзажна лірика, образ тихої ночі зі всіяним зірками небом, що навіває спогади. Композитором дві поетичні строфи у кожній з частин подаються в інакшому інтонаційному вираженні, що свідчить про співінтонування композитором тих станів-почувань поетеси, які закладені у вірші. Перший виклад вірша в інтерпретації М. Ластовецького – споглядання ночі та пов'язані з нічним пейзажем спогади-асоціації: соло сопрано на фоні двоголосої прозорої гармонічної фактури хору створюють “ефект висоти”: слухач разом з авторкою літературного тексту споглядає мерехтіння зірок над темрявою, що огорнула землю. Другий виклад того ж літературного тексту сконцентровує увагу слухача на емоційному стані авторки. Насичена гомофонно-гармонічна хорова фактура з елементами підголоскової поліфонії, прості мелодичні лінії, повторний принцип розвитку музичної тканини – все це асоціює твір з народною ліричною піснею. Емоційно-смысловим змістом другої частини композиції “Дивлюсь я на яснії зорі” є стани-почуття авторки. “Колись ви інакші були” – фраза, якою поетеса акцентує на минулих почуттях-асоціаціях (Див. цикл “Зоряне небо”). “Сміються байдужії зорі” – вислів, у який поетеса вкладає глибинне усвідомлення людського буття у порівнянні з величию світобудови. Донцов вважав, що наближеність до музики поетичних творів Лесі Українки полягає в тому, що “вона не конкретизує змісту емоцій...” [4, 172], що здатна

віддавати те, “чого не виразити образами, ні поняттями...” [4, 172]. Власне в інтерпретації М. Ластовецьким поезії Лесі Українки можемо говорити про резонування смислів-почувань, які в свою чергу викликають до життя смисли-почування при співінтонуванні твору виконавцями твору та слухачем.

Одним з найцікавіших творів збірки “*Contra spem spero!*” є композиція “Досвітні огні” [7, 115 – 121]. Поезія створена у 1892 році. Класичний хрестоматійний вірш, що використовувався радянськими критиками для зарахування Лесі Українки до “пролетарських письменників” [5].

Написаний твір трактується літературознавцями як алегорія: в образах, які викладені у вірші, постають стани, смисли та ідеї, які виникли в Лесі Українки задовго до появи “українського пролетаріату”. “Вірш Лесі Українки “Досвітні огні” (1892)... у сучасників поетеси не викликав “революційних” асоціацій, а образ “досвітніх огнів” не сприймався як символ “переджовтневого руху” пролетаріату, тим більше – як паросток “нового мистецтва”, соціалістичного реалізму” [3].

М. Жарких, аналізуючи “метод подвійного дна” творчості Лесі Українки показує цю поезію з позиції прочитання вірша на різних інтелектуально-духовних рівнях. Він вважає, що “на другому дні” робочі люди – це ті, хто своєю діяльністю стверджує нові ідеали, повертає до них інших” [5].

Появу цього твору та його аналіз зроблено доктором філологічних наук, професором П. Білоусом на основі аналізу життєвих та психоемоційних обставин, в яких перебувало авторське “я” Лесі Українки. Вірш розглядається автором із структурально-семіотичного погляду як об’єкт особистісної лірики [3].

Музичне втілення поезії в Миколі Ластовецького отримало наскрізну будову, в якій остання строфа вірша викладена в куплетно-варіаційному вигляді. П’ять строф поезії інтерпретуються автором музики в різних вираженнях: зміни фактури, динаміки, темпів, метроритмічної структури підкреслюють смислове навантаження літературного тексту. Перша та друга строфи викладені у шестидольному восьмушковому розмірі, що вводить нас в інтонаційне поле народної колискової пісні. Розпочинається твір шеститактовим вступом, в якому розспівуються партіями альтів слова “ніч”, “темна”. Накладання голосних одна на одну, хроматичні ходи в мелодії, повільний темп, слабка динаміка, фермати – всі ці виразові засоби разом створюють образ “темної ночі” (“ночі” як природного явища, чи як особистої депресії чи

смутку, чи як стану інертності народу – тлумачення тих станів для кожного суб’єктивне). Початок третьої строфи інтерпретований у дводольному метрі і такому ж настрої та характері як і попередній музичний матеріал. Тут дводольний метр виступає у ролі “передвісника” змін у розвитку твору. Середина третьої строфи – “зненацька проміння ясне” – виражена раптовою зміною темпу на швидкий з поверненням до шестидольного метру; появляються бадьорі маршові інтонації (знову дводольний метр) та зростання динаміки, повтореннями акцентується слово “засвітили”. Подальший музичний матеріал являє собою урочистий маршовий заклик: поява пунктирного ритму, висхідних закличних квартових ходів у мелодії, підвищення теситури в усіх голосах, згущення акордової фактури, зростання динаміки – все це підпорядковується основній ідеї твору – пробудженню та спонуканню до дії: “вставай!”

Висновок. Інтонація є способом спілкування на невербальному рівні. Вона є тим вищим рівнем спілкування, який не потребує використання словесних конструкцій.

Тут йдеться не про саму музику як таку, а про інтонацію, що запрограмована автором поезії і про інтонацію, що виникає внаслідок співінтонування автором музики. Між творцем музичного твору та безпосередньо слухачем існує ще одна дуже важлива ланка – це виконавець музики. Він є першим в теперішньому часі, хто інтонує, тобто творить інтонацію. Отже, спілкування між поетом і композитором є першим етапом спілкування на інтонаційному рівні, наступним етапом – спілкування між композитором та музикантом-виконавцем. Залежно від того, як відбулося це спілкування на кожному з етапів, який якісний показник спроби композитора чи музиканта “зрозуміти” першопочаткову інтонацію поетичну, простіше кажучи, залежно від духовно-інтелектуальної спроможності, виникає і наступний якісний етап спілкування – між авторами поезії і музики та слухачем. Саме така суб’єкт-суб’єктна схема дії інтонації досліджена у цій статті на основі аналізу творів М. Ластовецького на слова Лесі Українки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асаф’єв Б. (Игорь Глебов). Музыкальная форма как процесс. Ленинград, 1971. 376 с.
2. Асаф’єв Б. Речевая интонация. Москва. Ленинград, 1965. 136 с.
3. Білоус П. В. “Досвітні огні” Лесі Українки (Студія одного вірша). URL: // <http://studentam.net.ua>
4. Донцов Д. Поетка українського рісорджіменту (Леся Українка). *Українське слово: хрестоматія*

**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ З АВТОСПРАВИ**

української літератури та літературної критики XX ст. (у трьох книгах). Книга перша. Київ, 1994. С. 149–183.

5. Жарких М. Метод “подвійного дна” у творчості Лесі Українки. URL: <https://www.l-ukrainka.name>

6. Ластовецький М. Мелодії смутку і надії (цикл п'єс для жіночого хору без супроводу): навчально-методичний посібник / Редактор-упорядник Л. Ластовецька. Дрогобич, 2016. 76 с.

7. Ластовецький М. Contra spem spero! (жіночі хори): навчальний посібник / Редактор-упорядник Л. Ластовецька. Дрогобич, 2018. 136 с.

8. Протопопов С. Элементы строения музыкальной речи. Под редакцией Б. Яворского. Москва, 1930. 169 с.

REFERENCES

1. Asafiev, V. (Igor Glebov). (1971). *Muzykalnaia forma kak protsess* [Musical form as process]. Leningrad, 376 p. [in Russian].

2. Asafiev, V. (1965). *Rechevaia intonatsyia* [Speech intonation]. Moscow. Leningrad, 136 p. [in Russian].

3. Bilous, P. V. “*Dosvitni ohni*” *Lesi Ukrainky (Studiia odnogo virsha)* [“The Predawn Light” by Lesya Ukrainka (A Study of One Poem)]. Available at: <http://studentam.net.ua> [in Ukrainian].

4. Dontsov, D. (1994). *Poetka ukrainskoho risordzhimentu (Lesia Ukrainka)* [Poet of the Ukrainian word: textbook of Ukrainian literature and literary criticism of the twentieth century (in three books). *Book One*. Kyiv, pp. 149–183. [in Ukrainian].

5. Zharkyykh, M. Metod “podviinoho dna” u tvorchosti Lesi Ukrainky [Method of “double bottom” in work of Lesia Ukrainka]. Available at: <https://www.l-ukrainka.name> [in Ukrainian].

6. Lastovetskyi, M. (2016). *Melodii smutku i nadii (tsykl pies dlia zhinochoho khoru bez suprovodu): navchalno-metodychnyi posibnyk* [The melodies of sadness and hope (cycle of pieces for female choir unaccompanied): Textbook]. Drohobych, 76 p. [in Ukrainian].

7. Lastovetskyi, M. (2018). *Contra spem spero! (zhinochi khory): navchalnyi posibnyk* [Contra spem spero! (woman choir): train aid]. Drohobych, 136 p. [in Ukrainian].

8. Protopopov, S. (1930). *Elementy stroeniya muzykalnoi rechy. Pod redaktsyei B. Yavorskoho*. [Elements structure of musical speech. Edited of B. Yavorskyj]. Moscow, 169 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 26.06.2019

УДК 378.011.3 – 051:656.13

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179475>

Михайло Погорєлов, старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін, безпеки життєдіяльності та автосправи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ З АВТОСПРАВИ**

У статті розглядається проблема важливості розвитку інформаційної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання в умовах педагогічного закладу професійної освіти, висвітлюються сучасні підходи до розкриття сутності категорії “інформаційна компетентність”. На основі педагогічного досвіду розкривається зміст, шляхи та умови розвитку інформаційної компетентності студентів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін у галузі автомобільного транспорту та позааудиторної самостійної роботи.

Ключові слова: педагогічний заклад вищої освіти; майбутній викладач професійного навчання; інформаційна компетентність; фахова підготовка; автосправа.

Літ. 6.

Mykhaylo Pohoryelov, Senior Lecturer of the General Technical Disciplines, Life Safety and Automobile Engineering Department Higher Education Institution “Donbass State Pedagogical University”

**DEVELOPMENT OF INFORMATIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF
PROFESSIONAL STUDYING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING IN
AUTOMOBILE ENGINEERING**

In the modern world, the direct relationship between the information competence of a person and the quality of life is becoming increasingly apparent. Therefore, today the development of higher education and vocational education involves not only their content and structural restructuring, but also the search for new pedagogical technologies for the transfer of integral professional knowledge by means of information technology, the formation of high-level students of information competence.